(इंग्रजीमध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

सेंट्रल ब्युरो ऑफ इन्व्हेस्टिगेशन

विरुद्ध

श्री चंद्रस्वामी उर्फ नेमी चंद जैन इत्यादी

२६ फेब्रुवारी १९९७

[न्यायमुर्ती जे. एस. वर्मा आणि न्यायमुर्ती बी. एन. किरपाल]

फौजदारी प्रक्रिया संहिता , १९७३

कलम ४३८ आर/डब्ल्यू कलम ४८२-अटकपूर्व जामिनासाठी अर्ज- उच्च न्यायालयाने दिनांक १८. १२. १९९६ च्या आदेशाद्वारे सी. बी. आय. ला अटक करण्यापूर्वी अर्जदाराला तीन दिवसांची नोटीस देण्याचे निर्देश दिले-तपासादरम्यान, सी. बी. आय. ने अर्जदाराला नोटीस दिली-नोटीसला आव्हान दिले आणि उच्च न्यायालयाने सी. बी. आय. ला उच्च न्यायालयाच्या नंतरच्या आदेशांना आव्हान देणाऱ्या सी. बी. आय. च्या नोटीस अपीलांच्या अनुषंगाने कारवाई करण्यापासून रोखले-तर, दिनांक १८. १२. १९९६ च्या आदेशात नमूद केलेल्या निर्देशांची स्पष्ट भाषा असल्यामुळे आक्षेपित आदेश देण्याचे कोणतेही समर्थन नव्हते-आवश्यक सूचनेचा कालावधी संपल्यानंतर सी. बी. आय. ने अर्जदाराला अटक केल्यास त्याला जामीन देण्याच्या प्रश्नावर कायद्यानुसार गुणावगुणा वर विचार केला जाईल.

फौजदारी अपील न्यायधिकरण - फौजदारी अपील क्रमांक २१३, १४ /१९९७ इत्यादी.

दिल्ली उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित १८.१२.९६ आणि १४.२.९७ च्या निकाल आणि आदेशावरून - फौजदारी किरकोळ अर्ज क्र. ३०३९/९६ आणि १७८/१९९७ –

अशोक देसाई, भारताचे महाधिवक्ता आणि के. एन. भट, अतिरिक्त सॉलिसिटर जनरल, पी. परमेश्वरन आणि पल्लव शिशोदिया यांनी अपीलकर्त्याची बाजू मांडली.

प्रतिवादींसाठी आर. के. आनंद, राजीव दत्ता, अनूप चौधरी, के. के. मनन, संतोष कुमार, डी. आर. निगम, विपिन नायर, अरुण बीरबल यानी बाजू मांडली.

न्यायालयाने पुढील आदेश दिला

विशेष अनुमती देण्यात आली –

विशेष अनुमतीद्वारे केलेले हे अपील दिल्ली उच्च न्यायालयाने २० जानेवारी १९९७ आणि १४ फेब्रुवारी १९९७ रोजी दिलेल्या आदेशांच्या विरोधात आहेत. हे आदेश १८ डिसेंबर १९९६ रोजी देण्यात आलेल्या आदेशाचा पुढचा भाग आहेत. न्यायमूर्ती एस. के. महाजन यांनी किरकोळ फौजदारी अर्ज (मुख्य) ३०३९/१९९६ पारित केला, तो आदेश प्रतिवादीने केलेल्या अटकपूर्व जामिनाच्या अर्जावर विद्वान न्यायाधीशांनी पारित केला होता. ज्या वादावर आपण निर्णय घेणे आवश्यक आहे, तो त्या क्रमाने दिलेल्या अंतिम निर्देशाच्या अर्थाशी संबंधित आहे. महत्वाचा भागाची दिशा खालीलप्रमाणे आहेः

> " या प्रकरणातील तथ्ये आणि परिस्थितीची संपूर्णता आणि गुन्ह्याचे स्वरूप लक्षात घेऊन, मी निर्देश देतो की जर केंद्रीय अन्वेषण विभाग याचिकाकर्त्याला अटक करू इच्छित असेल तर ते त्याला तीन दिवसांची नोटीस देईल. हा आदेश खालील अटींच्या अधीन असेलः

XXXX

६. कोणत्याही गुन्ह्याच्या किंवा तपासाखाली असलेल्या प्रकरणाच्या संदर्भात जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हा याचिकाकर्ते सी. बी. आय. च्या संबंधित अधिकाऱ्यासमोर किंवा इतर कोणत्याही सरकारी संस्थेसमोर हजर होतील.

सध्याच्या हेतूसाठी हे सांगणे पुरेसे आहे की केंद्रीय अन्वेषण ब्युरोने काही कागदपत्रे सादर करणे आवश्यक होते आणि प्रतिवादीच्या प्रतिसादावर असमाधानी असल्याने, १८ जानेवारी १९९७ रोजी प्रतिवादीला नोटीस दिली, ज्याचा सामग्री भाग खालीलप्रमाणे आहेः

" फौजदारी विविध प्रकरणांमध्ये दिल्ली उच्च न्यायालयाच्या किरकोळ फौजदारी अर्ज (मुख्य) ३०३९/१९९६ च्या दिनांकित १८. १२. ९६ च्या आदेशाचे पालन करण्यासाठी कृपया ही तीन दिवसांची आगाऊ नोटीस मानली जाऊ शकते.

ही नोटीस रद्द करण्यासाठी प्रतिवादीने उच्च न्यायालयात धाव घेतली. विवादित आदेश एका विद्वान एकल न्यायाधीशाने (न्यायमूर्ती मोहंमद शमीम) दिले आहेत. या आदेशांचा परिणाम असा आहे की १८ डिसेंबर १९९६ च्या उपरोक्त आदेशाद्वारे प्रत्यर्थीला अटक करण्यापूर्वी त्याला देण्यात आलेल्या तीन दिवसांच्या सूचनेनुसार कारवाई करण्यापासून सी. बी. आय. ला रोखण्यात आले आहे. त्यामुळे हे आवाहन केले जाते.

विद्वान महाधिवक्त्यांनी सादर केले की १८ डिसेंबर १९९६ च्या आदेशाद्वारे लादलेल्या इतर कोणत्याही अटींचे उल्लंघन झाले आहे का हा प्रश्न वेगळा आहे; आणि आदेशाद्वारे प्रतिवादीच्या अटकेवर लादलेले एकमेव निर्बंध म्हणजे त्याला तीन दिवसांची नोटीस देण्याची आवश्यकता होती, ज्याचा कालावधी खूप पूर्वी संपला आहे. त्यामुळे, काही कागदपत्रे सादर करण्याच्या आवश्यकतेचे पालन करण्यात प्रतिवादी अपयशी ठरल्याने वरील उद्धृत अट क्र. (६) जी एक अतिरिक्त अट आहे. केवळ याच कारणासाठी आक्षेपित आदेश बाजूला ठेवले

जावेत, असे सादर केले जाते. प्रतिवादींचे विद्वान वकील श्री. आर. के. आनंद यांनी उत्तरात सांगितले की, हे गुन्हे खरे तर जामीनपात्र आहेत आणि या प्रकरणातील तथ्ये प्रत्यर्थीला अटक करण्यास परवानगी देण्याचे समर्थन करत नाहीत. त्यामुळे ही याचिका फेटाळली जावी, असा युक्तिवाद त्यांनी केला.

आमच्या मते, १८ डिसेंबर १९९६ रोजीच्या उपरोक्त आदेशात समाविष्ट असलेल्या निर्देशाचा, विशेषतः वर उद्धृत केलेल्या उताराचा, उद्देश हा आमच्या निर्णयासाठीचा एकमेव प्रश्न आहे.

आमच्या मते दिशेची भाषा स्पष्ट आहे आणि कोणतीही संदिग्धता नसल्याचे कबूल करते. त्यामुळे प्रतिवादीला दिलेला एकमेव अधिकार म्हणजे जर सी. बी. आय. ला प्रतिवादीला अटक करण्याचा हेतू असेल तर तीन दिवसांची नोटीस देणे. प्रतिवादीला दिलेला हा अधिकार वर उद्धृत केलेल्या कलम (६) सह त्या निर्देशाचे पालन करणाऱ्या अटींसह संरक्षित करण्यात आला होता. दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, प्रतिवादीला अटक करण्याच्या त्याच्या हेतूची तीन दिवसांची पूर्वसूचना देण्याव्यतिरिक्त, त्यानंतरच्या कोणत्याही अटींचे उल्लंघन केल्याचेही दाखवणे सी. बी. आय. साठी आवश्यक नाही. अशी नोटीस १८ जानेवारी १९९७ रोजी देण्यात आली होती आणि तीन दिवसांचा कालावधी खूप आधी संपला आहे हे मान्य आहे. १८ डिसेंबर १९९६ रोजीच्या उपरोक्त आदेशात प्रतिवादीला त्याखाली कोणतेही संरक्षण दिले जात नाही. आवश्यक नोटीसचा कालावधी संपल्यानंतर प्रतिवादीला अटक करायची की नाही याचा निर्णय घेणे हे सी. बी. आय. वर अवलंबून आहे. अटक झाल्यास, प्रतिवादीला जामीन मंजूर करण्याचा प्रश्न कायद्यानुसार गुणवत्तेनुसार विचारात घेण्याजोगा असेल.

१८ डिसेंबर १९९६ रोजीच्या आदेशांमध्ये नमूद केलेल्या निर्देशांची स्पष्ट भाषा असल्यामुळे आक्षेपित आदेश देण्याचे कोणतेही समर्थन नव्हते, हे सांगण्यास आम्ही बांधील आहोत.

परिणामी, या अपीलांना वरील पद्धतीने परवानगी दिली जाते आणि जी २० जानेवारी १९९७ आणि १४ फेब्रुवारी १९९७ चे विवादित आदेश बाजूला ठेवले जातात.

आर. पी.

अपीलांना मान्यता देण्यात आली.

***

अस्वीकरण

या न्याय निर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकार असल्यास त्याच्या तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकर्ता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापरा करिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.